

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

Ekologická výchova v současné společnosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Sýkora

Vypracovala:

Markéta Neumanová

Brno 2006

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Ekologická výchova v současné společnosti“ vypracovala samostatně s použitím informačních zdrojů uvedených v přiloženém seznamu.

.....

Markéta Neumanová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Františkovi Sýkorovi za užitečnou metodickou pomoc a odborné vedení, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

.....
Markéta Neumanová

OBSAH

ÚVOD	1
1 EKOLOGIE – nedílná součást našeho života	3
1.1 Ekologické svědomí.....	3
1.2 Ekologická etika.....	4
1.3 Ekologie a veřejnost.....	7
1.4 Ekologie a ekonomika.....	11
2 VLIVY PUSOBÍCÍ NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ	13
2.1 Současný stav životního prostředí.....	13
2.2 Ekologické problémy.....	14
2.3 Katastrofy.....	16
3 HLAVNÍ OBLASTI EKOLOGICKÉ VÝCHOVY	19
3.1 Ekologická výchova v rodině.....	20
3.2 Ekologická výchova ve škole.....	20
3.3 Mimoškolní výchova.....	21
3.4 Ekologická výchova v nevládních organizacích.....	22
3.5 Ekologická výchova ve státní sféře.....	23
3.6 Ekologická výchova a hromadné sdělovací prostředky.....	24

4 DALŠÍ FORMY VÝCHOVY V OBLASTI EKOLOGIE.....	25
4.1 Ekologická hnutí.....	25
4.2 Ekologická střediska.....	26
4.3 Nejvýznamnější právní předpisy v oblasti ekologie.....	29
4.3.1 Jak hájit životní prostředí pomocí legislativy.....	32
4.3.2 Zákon o integrované prevenci.....	33
4.4 Ekologické vzdělání, výchova a osvěta.....	33
 5 MOŽNOSTI ZLEPŠENÍ STAVU EKOLOGIE.....	 36
5.1 Řešení ekologických problémů	36
5.2 Strategie dalšího vývoje kultury.....	38
5.3 Kriteria ekologické výchovy mládeže.....	39
ZÁVĚR	42
RESUMÉ.....	45
ANOTACE.....	47
SEZNAM LITERATURY.....	49

ÚVOD

Téma bakalářské práce „Ekologická výchova v současné společnosti“, jsem si zvolila především proto, že mě ekologie a životní prostředí velice zajímá a jedná se o problematiku, která se dotýká každého z nás. Tato práce se v úvodu zabývá obecným vymezením ekologie se zaměřením na ekologické svědomí a etiku, dále zhodnocením stávajícího stavu životního prostředí zahrnujícím ekologické problémy a katastrofy. Z velké části je bakalářská práce zaměřena na hlavní oblasti environmentální výchovy jako je ekologická výchova v rodině, ve škole, v nevládních organizacích a ve státní sféře, nechybí zde ani zmínka o významu ekologických hnutí a středisek.

Cílem mé bakalářské práce je vytvořit ucelený přehled o stavu ekologické výchovy v současné společnosti, včetně dopadu na životní prostředí. Dále připomenout důležitost ekologické výchovy a zabývat se možnými opatřeními, které by vedly ke zlepšení současného stavu ekologie v oblasti ekonomiky, legislativy a veřejného mínění.

Dnes zpravidla výchovu k ochraně přírody pojmáme v širším rámci – celostátně i mezinárodně uznávané výchovy k péči o životní prostředí. S výchovou k ochraně přírody ovšem úzce souvisí. Ta je jednak jejím nejpodstatnějším jádrem, co logicky vyplývá z funkce biosféry jako základu lidské existence, blahobytu a rozvoje, jednak, a to v měřítku národním stejně jako mezinárodním, celosvětovém, dnešní komplexně chápaná výchova k péči o životní prostředí z výchovy k ochraně přírody vznikala a vyvíjela se.

Široce přijímaná mezinárodní definice výchovy k péči o životní prostředí zní: „Výchova k péči o životní prostředí je proces poznávání hodnot a vyjasňování základních principů za účelem vytváření poznatků a přístupů nezbytných k porozumění a docenění vzájemných vztahů mezi člověkem, jeho kulturou a jeho biofyzikálním okolím.“ Tato výchova zahrnuje i praxi v rozhodování a vlastní formulování pravidel chování a jednání ve věcech týkajících se kvality životního prostředí. (8,147)

1. EKOLOGIE – NEDÍLNÁ SOUČÁST NAŠEHO ŽIVOTA

1.1 Ekologické svědomí

Ekologie - je jedno ze slov, které se v posledních letech často vyskytuje v nejrůznějších souvislostech.

Jméno této disciplíny pochází z řeckého slova oikos – dům nebo obydlí. Tento termín zavedl německý biolog Ernst Haeckel roku 1869. Jako samostatný obor biologických věd se ekologie začíná rozvíjet od přelomu století. Zprvu značí „studium organismů v jejich obydlí“, lze tedy počáteční ekologii definovat jako vědu o vzájemných vztazích mezi organismy a jejich prostředím. Moderní ekologie značně rozšířila svůj předmět zájmu, stala se „vědou o životním prostředí“ nebo prostě „biologií prostředí“, a tak se rychle prosadila jako vědní obor, „který se nejvíce dotýká našeho každodenního života. (1,34)

Vývoj života na zemi je vývojem vzájemného působení mezi živými bytostmi a jejich prostředím. Fyzická podoba a životní způsoby rostlinstva a živočišstva byly do značné míry utvářeny prostředím. Při pohledu na celou éru pozemského času vidíme, že opačný účinek, kdy život vskutku mění své prostředí, ustupuje do pozadí. Pouze v kratičkém období, představovaném v oceánu času naším stoletím, získal jeden druh – člověk, moc nad přírodou svého světa a podstatně ji přeměnil.

Během posledního čtvrtstoletí se tato moc nejen rozrostla do znepokojujících rozměrů, ale změnila i svoji povahu. Nejděsivější hrozbou pro prostředí je důsledkem lidské činnosti zamoření vzduchu, země, řek a moří nebezpečnými, a dokonce smrtícími látkami. Toto znečištění je z větší části konečné a definitivní, řetěz zla, který je uveden do chodu, je víceméně nezvratný nejen pro svět, který musí nést život, ale i pro živé tkáně.

Toto vše riskujeme – kvůli čemu? Budoucí historikové možná budou ohromeni naším zvráceným smyslem pro pořadí důležitosti věcí. Jak se mohly inteligentní bytosti pokoušet o kontrolu několika nežádoucích druhů organismů způsobem, který otravoval celé prostředí a přinášel hrozbu chorob a smrti jejich vlastnímu druhu? Jenže přesně toto činíme. (7,52)

Ochrana přírody je stav harmonie mezi lidmi a zemí. Navzdory téměř celému století propagandy postupuje dosud ochrana přírody hlemýždím tempem, pokrok stále ještě spočívá ve zbožných přáních a konvenční rétorice. V posledních čtyřiceti letech jsme stále dělali na každý krok vpřed dva kroky zpátky.

Obvyklou odpovědí na tento problém je „více ekologické výchovy“. O tom není pochyb, ale je tak jisté, že potřebuje rozšířit pouze rozsah výchovy? Nechybí také něco v jejím obsahu?

Je obtížné v krátkosti shrnout obsah ekologické výchovy, ale jak tomu já rozumím,

obsah je v podstatě takovýto: buď poslušen zákonů, vol správně, přidej se k nějaké organizaci a dělej vhodnou ochrannářskou činnost na svých pozemcích, zbytek udělá vláda.

Není tento návod příliš jednoduchý, než aby mohl vést k něčemu prospěšnému? Nedefinuje dobré a špatně neukládá povinnosti, nežádá oběti, nevyplývají z něho žádné změny ve stávající filosofii hodnot. Pokud jde o využívání země, žádá pouze osvětlený vlastní zájem.

(4, 39)

1.2 Ekologická etika

Porovnejme tři základní stupnice hodnot: tradiční náboženskou, moderní sekulární a ekologickou, která právě vzniká. Hodnoty technologické kultury – ovládání, kontrola, moc, homogenita struktur a spravedlnost pro jednotlivce – jsou zjevně hodnotami, které regulují naše vztahy k objektům. Názorové těžiště se přesouvá jako při pohybu kyvadla od jedné krajní polohy k druhé: od náboženských hodnot, ke světským hodnotám, vyjadřujícím nadvládu člověka nade vším. Ekologické hodnoty znamenají akt tvořivé syntézy.

Genetický kód nás činí výrazně biologickými bytostmi. Ale poté co geny splnily svoji úlohu, zůstáváme bytostmi nehotovými, dokončenými jen zpola. Teprve až si osvojíme kulturu a hodnoty, jsme úplnými lidskými bytostmi.

Ekologické hodnoty nás váží k přírodě, k zemi a k sobě navzájem. Pravá ekologická etika musí být založena na těchto několika druhově specifických vnitřních hodnotách.

(2, 149-150)

Dobrý vztah k přírodě (který ještě nemusí být i správný, ale pro tuto chvíli předpokládáme, že se „dobrý“ a „správný“ nepopírá) je něco, co je třeba v člověku, a tím spíše mladém člověku, a tím spíše dítěti podnitit. A to nejde katedrovým, akademickým způsobem – tedy metáním informací z učebnic na žáky a následně zkoušením z nich. Ostatně dítě si o jejich kvalitě těžko udělá přesnější představu, zahrne-li je učitel fakty o tom, kolik máme v ČR přecpaných smetišť, kolik litrů ropy otráví tisíc tun vody a kolik tun oxidu siřičitého zničí ovzduší nad Orlickými či Krušnými horami. Ale když učitel zavede žáčky do menšího ohroženého světa a když v této zasmrádlé a umouněné krajině

bude tak přesvědčivý, že žáci budou mít při jeho výkladu pocit neprůchodnosti dýchacích cest a pálení očí..., učil dobře.

V podstatě dnes není ani tak na osnovách základních škol, jako na učitelích, kolik toho dětem o ochraně biologického zdraví světa (a také např. estetických hodnot soustavně rozdusávané krajiny) řeknou, vždyť ekologické vzdělávání – přesněji environmentální výchova – na základních školách rozhodně není prioritou. Přitom nejde o to činit z dětí ochránce či ochránáře přírody, ale lidi, kteří svými praktickými kroky v produktivním věku si dokáží zachovat pokoru a úctu k biologickému světu a dokáží přiložit ruku při jeho obnově. Jinými slovy, nechceme dělat z dětí jen stloukače a rozvěšovače ptačích budek (třebaže zaplatí pánbůh i za ně), ale jedince, kteří si budou dlouhá léta pamatovat, že pixla vyjetého oleje dokáže kompletně otrávit louku. Samozřejmě, že učitelům biologie, občanské nauky a třeba i chemie, se dětem o ekologii vykládá snadněji než učitelům matematiky či dějepisu, ale není na škodu, když učitel dějepisu vzpomene příklady neekologického chování v dějinách (války – největší lidské, i ekologické katastrofy) a učitel matematiky dá žákům spočítat některé numericky vyjádřené příklady znečišťování živé přírody. Přitom učitelé musí být zásadně „ekologicky vzorní“, protože pokud některý na školním výletě bez uzardění vyhodí do lesa plastovou láhev, nemá význam, aby se ekologickou výchovou ve škole dále zabýval.

Tím přecházíme k problému kvalitně vzdělaných a citících pedagogů pro oblast ekologie anebo – prozatím – alespoň pedagogů s kurzy environmentální výchovy. Nahlédneme-li však do studijních programů pedagogických fakult, zjistíme, že ty na důkladnou přípravu pedagogů v tomto směru mnoho nepamatují (jen učitelé pro první stupeň mají základy této výchovy a povinná výuka ekologie čeká na studenty učitelství s aprobací občanské nauky), takže většina nových učitelů opouštějící fakulty má o environmentální výchově jen malou představu. Ale i učitel bez velké teoretické přípravy, ale s citem pro ekologickou rovnováhu přírody dokáže děti – například na názorné školní vycházce, která by měla být samozřejmou součástí ekologické výchovy – znepokojit upozorněním na byt' jen frapantní případy poškozování životního prostředí.

Důležité je, jak učitel fakta o ekologii využije. Pomůže mu nová metodika environmentální výchovy? Nové rámcově vzdělávací programy? Nový školský zákon, v němž je uvedena výchova dostatečně řešena? Ano, ale bude-li učitel chtít. Striktní

nařízení „naučit děti ekologii“ totiž samo o sobě na výchovu dětí k lásce k přírodě nestačí.
(18)

1.3 Ekologie a veřejnost

Základním předpokladem zapojení veřejnosti do řešení problémů životního prostředí v obci je informovanost obyvatel o stavu a vývoji životního prostředí a o ekologických problémech, o vlivu chování obyvatel na životní prostředí obce a způsobech vhodného chování, o akcích, které se dotýkají životního prostředí a možnostech veřejnosti přispět k řešení ekologických problémů obce. Informace by měly být poskytovány vhodnou a přístupnou formou, měly by být srozumitelné pro laickou veřejnost.

Jedním z výrazných společných znaků práce s veřejností a ekologické výchovy je cílené působení. Smyslem členění veřejnosti na cílové skupiny je zajištění efektivnosti působení, založeného na respektování stávajících zájmů, potřeb a možností jednotlivých skupin obyvatelstva. Zájmy a potřeby (např. zdraví vlastní a svých dětí, prodejnost výrobků a zemědělských produktů, udržení pořádku, turistická atraktivita krajiny atd.) jsou ovlivňovány ekonomickými, zdravotními, sociálními, etickými a mnoha dalšími vlivy, z čehož vyplývá jejich proměnlivost v čase. Většinou jeden člověk náleží současně do více cílových skupin, a je tedy třeba reagovat na ty zájmy, které se vztahují ke konkrétnímu problému nebo které jsou dominující. Klíčem pro dělení na cílové skupiny jsou většinou věk, pohlaví, ekonomická aktivita a situace, profese, bydliště, úroveň vzdělanosti, aktivity volného času, zájem o životní prostředí, možnost ovlivňovat další skupiny apod.

Přestože je třeba pracovat se všemi skupinami obyvatel, zvláštní pozornost je dobré věnovat těm, kteří mají možnost dalšího působení, jako jsou učitelé (působící na děti i na širší veřejnost), podnikatelé (ovlivňující zaměstnance), veřejně činné osoby (působící jako příklad a mající vyšší možnost rozhodovat), noviny (ovlivňující veřejné mínění) atd. Pro ovlivňování širšího spektra veřejnosti mají zásadní vliv výraznější jednotlivci nebo malé skupinky uvnitř jednotlivých cílových skupin, buď s již kladným a aktivním vztahem k prostředí, nebo přístupní změnám, kteří mohou ovlivnit pozitivní změny v chování ostatních. Environmentální vzdělávání, výchova, osvěta i práce s veřejností musí být prováděny, pokud mají být úspěšné, systematicky a soustavně a neobejdou se bez tvořivého přístupu a trpělivosti.

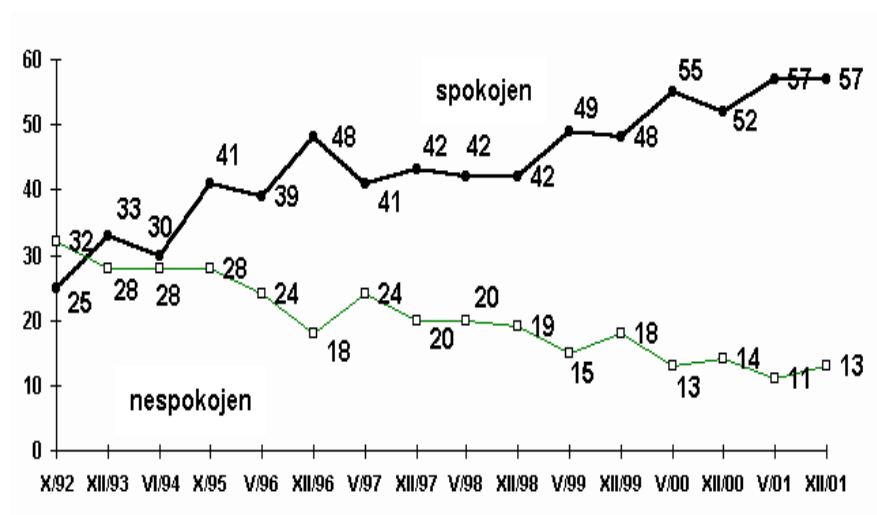
Šetření Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd ČR zaměřené na to, jak veřejnost vidí stav našeho životního prostředí a úroveň péče o ně, v posledních letech už opakovaně potvrzuje, že v místě bydliště jsou občané se životním prostředím vesměs spokojeni (obrázek 1a,1b). Skupina spokojených tvořila zpočátku asi třetinu a postupně, s výjimkou let 1997-1998, narůstala až na současnou nadpoloviční hladinu. Při pohledu na oba grafy vyvstává otázka důvodů tak odlišných pohledů veřejnosti na životní prostředí v místě a v republice celkově. Vysvětlením může být obecná tendence našich občanů vnímat celkové poměry hůře než situaci soukromou - například osobní životní úroveň hodnotí účastníci výzkumů zpravidla lépe než ekonomickou situaci státu, vlastní morálka je ceněna lépe než morálka ostatních. Pravděpodobně se zde promítá skutečnost, že lidé jen zřídka žijí v oblastech napadených kůrovcem, v oblastech zabíraných pro stavby hypermarketů, velkoskladů, jen část ve velkoměstech zahlcených dopravními problémy. Do svého kritičtějšího pohledu lidé pravděpodobně zahrnují také představu o žádoucí kvalitě péče o ekologii a názor na příslušné instituce, které ji mají v gesci.

Ukazuje se, že nejlépe si v očích veřejnosti co do péče o ekologii vedou obecní úřady (obrázek 2a, 2b). Proměnlivěji je posuzována vláda jako celek a Ministerstvo životního prostředí ČR samo. Oba subjekty však veřejnosti v tomto případě zčásti splývají - v průběhu doby jsou klasifikovány podobně, zpravidla hůře ale vláda. Krajské úřady však dosud nejsou dostatečně čitelné - celých 52 procent dotázaných nedokázalo jejich práci v oblasti ekologie posoudit. Parlament se tak stal institucí, jejíž působení v oblasti ekologie bylo koncem roku vnímáno nejhůře.

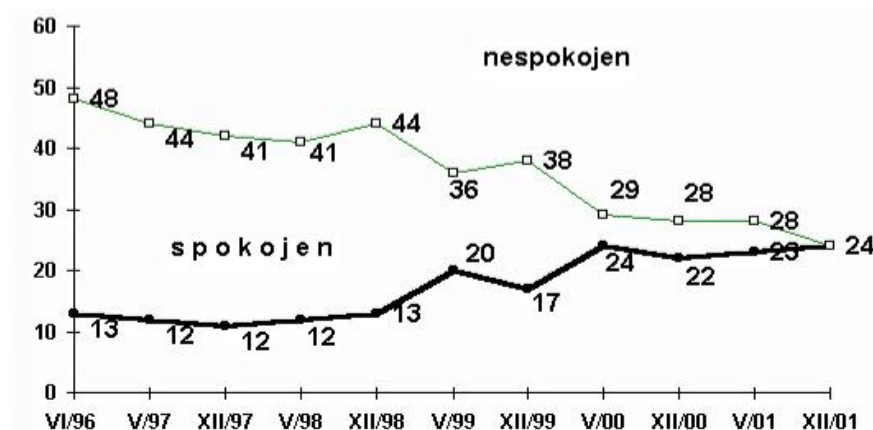
Výzkum se zabýval i chováním samotných občanů k životnímu prostředí. Oproti dřívější době, kdy dotázaní svými slovy sdělovali, co pro životní prostředí dělají a kdy dominovala odpověď „třídím odpad“, jsme se už ptali na to, co dělají v některých konkrétních směrech.

I když ve výsledcích byla patrná jistá míra stylizace, lze přece jen usuzovat na rozšířenost určitých zvyklostí. Kupříkladu se tak potvrzuje, že třídění domácího odpadu je pro většinu občanů běžné. Vedle toho ale dosti pokulhává snaha o vyhledávání zboží a výrobků šetrných k životnímu prostředí - snad i proto, že lidem v tomto ohledu schází potřebná orientace.

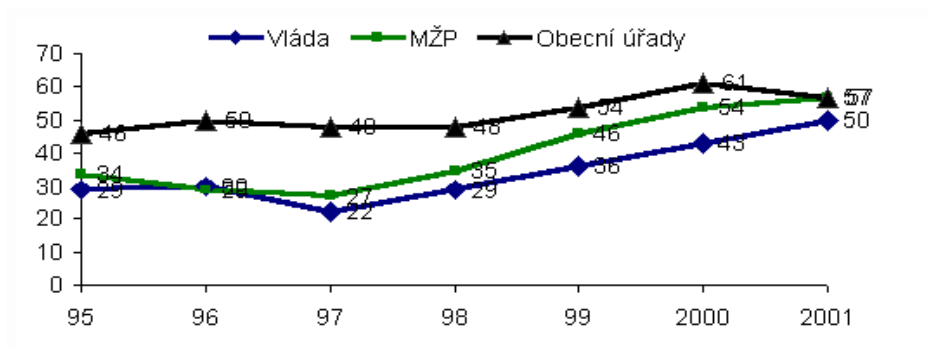
Obrázek 1a Vývoj spokojenosti s životním prostředím v místě bydliště

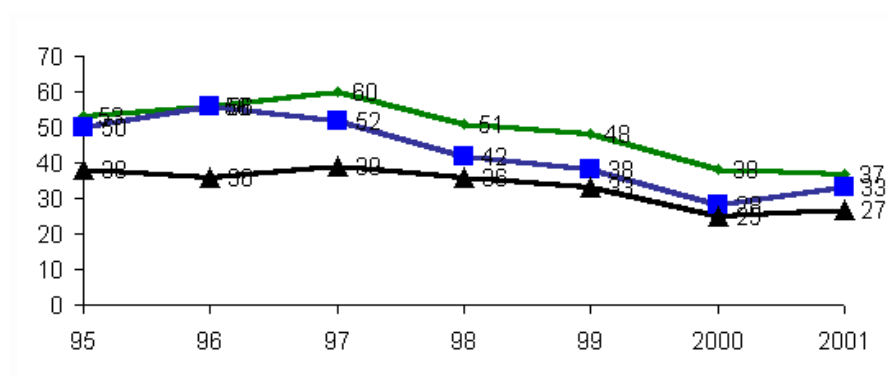
Obrázek 1b Vývoj spokojenosti s životním prostředím celkově v ČR

Obrázek 2a Hodnocení činnosti institucí v oblasti ekologie (pozitivní hodnocení)

Obrázek 2b Hodnocení činnosti institucí v oblasti ekologie (negativní hodnocení)

1.4 Ekologie a ekonomika

Zásadním problémem vztahu mezi ekologií a ekonomikou je to, že přírodní prostředí pro ekonomiku neexistuje, pokud není definováno buď jako zdroj, za získání kterého se musí zaplatit, nebo jako odpad, za jehož likvidaci je nutné také platit. Jinými slovy - příroda (prostředí) samo o sobě pro ekonomiku neexistuje.

Z analýzy Evropské unie rozvoje dopravy v západní Evropě například vyplývá, že pokud nebudou narušeny principy tržního hospodářství, pokud nebude narušen trend přepravních výkonů, tak přibližně v roce 2010 dojde k dopravnímu kolapsu. Právě v oblasti dopravy můžeme demonstrovat, co je omezování osobní svobody člověka. Nutíme spoluobčany, aby žili v ovzduší, které není ani pro lidi, ani pro zvířata. Jenom díky tomu, že se nám podařilo rozvrátit hromadnou dopravu, jenom díky tomu, že jsme nedokázali dát lidem svobodu výběru. Životně důležité služby ekosystému jsou zdarma pro lidstvo, ale

můžeme se zamýšlet, jakým způsobem by bylo schopno lidstvo zvládnout globální rozpad biosféry. Co by se však dělo v případě velkých globálních změn klimatu, ale především po snižování diverzity světového ekosystému. Jednou z cest vpřed je ekologická daňová reforma.

Často se říká, že tam, kde se upřednostňuje ochrana životního prostředí, jsou na tom špatně ekonomika a společnost, stejně jako svoboda jednotlivce. Uvedme příklad Švédska, kde byla ochrana životního prostředí na vysoké úrovni ještě před vstupem do Evropské unie. Ani přes velmi přísnou legislativu v ochraně životního prostředí, nedošlo ve Švédsku k omezení osobních svobod. Nedošlo k problémům v oblasti zaměstnanosti. Skutečná ochrana životního prostředí je spjata s ochranou zájmů veřejných, kdy lidé mají možnost být účastníky rozhodovacích procesů a ne pouze pasažéry na pomyslné lodi, která má jenom jeden jediný název - trh. (13)

V oblasti ekonomiky je řešením ekologické situace především:

- 1. změna daňového zatížení** (přechod z kapitálově a energeticky náročné ekonomiky na ekonomiku náročnou na práci). To může znamenat snížení daně z přidané hodnoty, daně ze mzdy, daně ze zisku. Zvýšení nebo zavedení daně ze spotřeby fosilní energie, z vlastnictví půdy, z výroby a vlastnictví automobilů. Lze uvažovat o zdanění reklamy (podporuje konzum), pesticidů (škodí životnímu prostředí) apod. Odstranění dotací (včetně skrytých dotací), likvidace přírodního kapitálu (internalizace externalit)
- 2. právní kontrola nadnárodních firem**
- 3. podpora místního podnikání**, bezúročných systémů půjček,
- 4. změna hodnocení ekonomik formou HND**
- 5. zdanění převodu peněz z jedné měny do druhé**
- 6. změna ekonomické teorie**

2. VLIVY PUSOBÍCÍ NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

2.1 Současný stav životního prostředí

Ovzduší

Jeho stav je i přes dílčí zlepšení způsobené především vlivem útlumu těžkého průmyslu na celém území státu pod evropským průměrem. Česká republika nadále patří k předním producentům škodlivin v ovzduší.

Nejhorší je stav v Severočeském kraji a ostravsko-karvinské průmyslové aglomeraci. Značné problémy jsou i ve všech oblastech se špatnými rozptylovými podmínkami. Vzhledem k celkově špatnému stavu ovzduší existuje i řada dalších inverzních kotlin mimo nejpostiženější oblasti.

Voda

Celkově špatný stav životního prostředí a především destrukce krajiny se projevují výrazným poklesem vydatnosti vodních zdrojů, narušením podpovrchového odtoku, zvýšenou rozkolísaností průtoků ve vodních tocích i zhoršením jakosti podpovrchových a podzemních vod, se všemi důsledky na ekosystémy. Stav vodních zdrojů je limitujícím faktorem vývoje oblastí ze všech hledisek a jedním z nejzávažnějších ekologických faktorů vůbec. Více než 50 procent všech zdrojů pitné vody neodpovídá státní normě.

Závažné jsou zejména zvýšené koncentrace organických látek. Znehodnocením a nedostatkem pitné vody jsou postiženy i ty oblasti České republiky, které se jinak jeví málo postižené stavem životního prostředí, například většina jihočeských okresů.

Lesy

Pokrývají asi 34,4 % území České republiky a jsou krajinotvorným prvkem zásadního významu s mnoha nezastupitelnými funkcemi, především představují záruku ekologické stability krajiny a mají nedožímý půdoochranný a vodohospodářský význam. Na většině území je vývoj lesů hluboce narušen zejména imisemi a ukládáním škodlivých látek.

Nejtěžší poškození vykazují smrkové monokultury a lesy s převahou smrku a borovice. Varující je, že mimo oblasti již těžce narušené, se snižuje vitalita lesních dřevin i v relativně „čistých“ oblastech.

2.2 Ekologické problémy

Ekologické problémy je nutné posuzovat z hlediska regionálního, státního, evropského a globálního. Nelze řešit jen místní problematiku. Je třeba změnit myšlení člověka a jeho přístup k věci. Mnoho problémů bylo vyřešeno právě proto, že se na ně apriori důrazně upozorňovalo. Samotná Česká republika dosáhla vynikajících výsledků v oblasti životního prostředí, přesto existují staré problémy a současně se generují i nové. Snad nejviditelnější změny lze pozorovat v čistotě vody, kde se do českých potoků a řek vracejí původní dávno vyhynulé druhy živočichů. Přesto leckde zůstává kvalita vody na úrovni 4.-5. stupně znečištění.

Také odsíření tradičních tepelných elektráren přispělo k značnému úbytku oxidů síry v ovzduší, s rozvojem automobilismu však vzduch obsahuje stále více škodlivých látek, především těžkých kovů. Právě motorismus je jedním z nových problémů, kterým musíme čelit. Automobily produkují skleníkové plyny v objemu rovnajícím se třetině exhalací průmyslu. Kromě toho výstavba silniční a dálniční sítě hrubě zasahuje do krajiny, je však zájmem „betonářské lobby“.

České zemědělství nemá konkrétní ekologickou vizi. I když dochází k snížení

dávkování hnojiv, jedná se zejména o důsledek ekonomické situace v resortu zemědělství nikoli o vizi směřující k ekologickému hospodaření. Kvalita lesního porostu na území ČR se také příliš nezlepšila. Tragický a na některých místech dále se zhoršující stav lesních porostů však do značné míry odráží obrovské dávky škodlivých látek, kterým byly porosty vystaveny v minulosti. Oslabená lesní kultura tak nedokáže čelit negativním vlivům (chorobám, škůdcům, změnám počasí), které by jinak přestála bez značných ztrát.

Stále nebyl také vyřešen problém tzv. "brownfields" - území po bývalých továrních a produkčních celcích. Oblasti v kterých se brownfields nachází, zpravidla vykazují negativní migraci. Náklady na odstranění takových ekologických škod jsou tak multiplikovány dodatečnými sociálními výdaji. Nové podniky přitom vznikají na zelené louce, což redukuje neobnovitelný zdroj a snižuje potenciální výnosy.

Tradičním problémem, jenž zužuje nejen Českou republiku, je hospodaření s odpady. Zde se více než v jiných případech projevuje ekologická výchova, která je v ČR značně zanedbávána. Čisté životní prostředí od roku 1990 klesá v žebříčku společenských priorit, ministerstvo životního prostředí se stalo nejméně prestižním ze všech ministerstev. Jedním z důvodů takového vývoje jsou právě nedostatky ve výchově, slabá prevence. Nelze se potom divit, že dochází k permanentnímu přelévání kompetencí z ministerstva na ministerstvo, což má dopad na tvorbu nové legislativy. Ministerstva, která si nárokuje řešení ekologických otázek, nemají dostatek kompetentních osob, jsou vytvářeny chybné zákony. (20)

2.3 Katastrofy

Na životní prostředí mají negativní vliv z velké části katastrofy. Katastrofa je takový stav prostředí, ve kterém probíhá nebo proběhla skoková změna, vyvolávající situace hodnocené člověkem určitým stupněm ohrožení, vzhledem k určitému množství zraněných nebo mrtvých lidí, určitého množství materiálních ztrát a s určitou výší hodnot poškození životního prostředí, majícího zpětný odraz na přežití ostatních ohrožovaných lidí, na

záchranu jejich majetku ve vazbě na ekologickou rovnováhu přírody.

Slovo katastrofa je řeckého původu a znamená hromadné neštěstí, pohromu nebo zánik. Příčinou vzniku katastrofy je buď přírodní jev nebo činnost prováděná člověkem. Proto se typy katastrof často dělí dle příčin přírodních a antropogenních.

V tabulce jsou uvedeny některé typy katastrof, které se mohou vyskytovat na území České republiky.

Analýzy průběhů katastrof ukazují, že ve většině případů dochází k současnému působení mnoha přírodních a antropogenních jevů najednou, s tzv. dominoefekty. Dominoefekt vyvolává lavinovitý sled projevů. Například povodeň způsobí půdní sesuv, následuje ekologická katastrofa, porušení produktovodu, výbuch plynu, požár s toxickým účinkem a pod. (10,28-32)

3. HLAVNÍ OBLASTI EKOLOGICKÉ VÝCHOVY

p. č.	typ katastrofy	možná přírodní příčina	Možná antropogenní příčina
1.	Požár	úder blesku, tlení způsobující samozážeh, výbuch bahenního plynu s následným požárem, tření	dopravní nehody, neopatrná manipulace s ohněm, chemicky, škrty, elektrostatické výboje, technologické poruchy, terorismus, výbušné látky.
2.	Bouřky	elektrické výboje vzniklé třením hustotně rozlišných vzdušných hmot	proudění lze vyvolat i uměle orbou velkých zemědělských ploch měnících klimatické poměry absorpcí slunečního záření.
3.	Úniky plynů	ze zemského nitra, nejčastěji sopečné plyny nebo plyny z termálních pramenů, zemní ropné a bahenní plyny s toxickými nebo dusíciemi účinky, požáry a exploze	porušení plynovodů, plynojemů, defektem, teroristickým činem apod.; je nutný iniciační impuls, jako škrty, výboje, plamen;
4.	Záplavy a povodně	přívalové deště, jarní tání sněhu, změna říčních toků	protržení hrází, vady konstrukce hráze, terorismus, nehody; devastace přírodního prostředí neschopného kumulovat srážky
5.	Svahové pohyby	uvolnění kluzných podpovrchových ploch například dlouhotrvajícími dešti, zemětřesením	rozpad velkých těžních hald a výsypek, narušení terénu hornickou činností, přetížení geologických zlomů stavbou
6.	Propady zemských dutin	propady do dutin vzniklých sopečnou nebo erosivní činností	propady do dutin vzniklých těžbou hornin,
7.	Posun říčního koryta nebo dna pod vodní hladinou	posun říčního koryta a sesuvy břehů nastávají postupným podemíláním břehů, proces urychluje zvýšený vodní proud	snížení pevnosti břehů odlesněním, nevhodná technologie výstavby vodních děl, podcenění údržby vodních děl a toků
8.	Půdní eroze	změnou klimatických podmínek, dochází vlivem větru, vody a prudkých teplotních změn k erozi, odplavování nebo k odvátí půdy,	likvidace lesních ploch těžbou, spadem kyselých dešťů, splachem solí ze silnic, necitlivé využívání zemědělských ploch, chemická likvidace biomu
9.	Zemětřesení	posun zemských ker (litosférických desek), propadem zemských dutin, sopečnou činností a pod.	sekundární účinky přehradních děl, jaderné zkoušky,
10.	Teplotní inverze	atmosférický jev při, kterém se chladnější vzduch nachází v nejnižší atmosférické vrstvě. Jev sám o sobě je neškodný.	otrava zplodinami plynů produkujících člověkem při inverzním stavu, výfukové plyny spalovacích motorů, spalování uhlí, různé tovární exhaláty, kácení lesních ploch

Ekologická výchova si klade za cíl probouzet v lidech zájem o přírodu a všechno

11.	Obtížná vedra a sucha	dlouhotrvající tlakové výše nad postiženým územím bez dešťů, často za slunečného počasí	narušení ekologické rovnováhy melioracemi, stavbou přehrad, narovnáním říčních toků, kácením lesních porostů, rozšiřováním velkých měst a pod.
12.	Epidemie, pandemie (<i>velká nákaza lidí</i>)	příčinou bývají klimatické změny vedoucí k přemnožení organismů přenášejících nákazu	vývoj biologických zbraní, snižujících imunitu nebo obsahujících nové mutace virů apod.
13.	Epizootie (<i>velká nákaza zvířat</i>)	příčinou bývají klimatické změny vedoucí k přemnožení organismů přenášejících nákazu	vývoj biologických zbraní, velké skládky toxických a infekčních odpadů, terorismus
14.	Epifytie (<i>velká nákaza rostlin</i>)	příčinou bývají klimatické změny vedoucí k přemnožení škůdců adaptovaných na nové prostředí	nesprávné používání chemických prostředků, hnojiv a jedů, narušení ekologie
15.	Únik ropných produktů	výrony z ropných ložisek na zemský povrch doprovázené explozemi a požáry zemních plynů	dopravní havárie tankerů a cisteren s ropnými produkty, poruchy produktovodů s výronem ropných produktů do prostředí
16.	Havárie v dopravě	vyvolané přírodními jevy	působení přírodních jevů, technické poruchy, selhání člověka, důsledky jsou vždy kombinované

živé kolem nás. Učí vnímat v souvislostech, ve vzájemné harmonii používat cit i rozum, a chovat se odpovědně ke světu, lidem a přírodě. Důležitá je vlastní zkušenost a prožitek, protože teprve to, co blíže poznáme, dokážeme lépe vnímat a účinně chránit. Důraz je proto kladen na přímý kontakt s přírodou a přírodními materiály.

Nejvyšší poslání výchovy k péči o životní prostředí, nadřazené specifickým zájmům a cílům různých ideologií a na nich založených společenských řádů, je její vysoce mravní, humanistický cíl: pomáhat člověku činit jeho úděl na této zemi důstojnějším, šťastnějším, učit člověka pomáhat člověku, a tím jej i milovat a do této nesobecké lásky zahrnout celou přírodu i lidmi vytvořené životní prostředí. Výchova je tu součástí zápasu o novou civilizaci, odpovídající principu noosféry. Proto je účast na řešení problematiky životního prostředí tak oslovující mnoho mladých lidí – všude ve světě i u nás v ČR. (8, 150)

Chránit život je morálně správné. Ochrana přírody a trvale udržitelný rozvoj jsou založeny na premise, že musíme chránit dědictví země a všechny biologické druhy, a to také musíme mít na paměti dobro příštích generací. I sama myšlenka rozvoje není popisem objektivní skutečnosti, je to normativní pojem, který nese výraznou hodnotovou orientaci.

Není nikterak logicky nevyhnutelné, aby se kterákoliv podoba rozvoje uskutečnila. Smysl a naplnění života ve vší jeho bohatosti jsou nám drahé. Skutečný rozvoj (jež nazývám „úctyplný“) by měl směřovat k těmto cílům. Pravý pojem rozvoje musí být založen na moudrosti, jinak se stává rozvojem vykořisťujícím a neudržitelným, který přináší v krátkodobé perspektivě prospěch pouze někomu a v dlouhodobé perspektivě zničí většinu. (2,152)

3.1 Ekologická výchova v rodině

Za základní prvky systému ekologické výchovy ovlivňující jednotlivé členy populace můžeme považovat výchovu v rodině, ve škole a v ostatní mimoškolní oblasti.

Tyto tři základní oblasti se vyznačují určitými specifickými zvláštnostmi, uskutečňují se ve specifických prostředích, která sama o sobě rovněž ovlivňují vztahy člověka k prostředí.

Výchova v rodině, podmíněná tradicí, vzdělanostní úrovní, profesním zaměřením, zájmy, charakterovými vlastnostmi rodičů, regionálními zvláštnostmi atd., je pro každého člověka základnou ekologické výchovy. Mnohdy zanechává svou pečeť na vztazích člověka k prostředí po celý život.

Mladá generace nevyrůstá v atmosféře bezohledně rozvíjené technické civilizace, není zatížena určitými životními návyky, nemá vypěstovány „racionalizace“, jimiž dospělí obhajují svůj dosavadní životní styl, svůj život v komfortu, své pohodlí. Mladí však potřebují vedle sebe někoho, kdo bude rozlišovat jejich vnímání světa, trpělivě vysvětlovat evidované jevy a bude jim vlastním chováním dávat příklad. (12,5)

3.2 Ekologická výchova ve škole

Při realizaci ekologické výchovy ve škole i mimo ni můžeme volit velmi různé vyučovací metody, vyučovací postupy, organizační formy vyučování, můžeme využívat různé učební pomůcky, jinými slovy velmi různé prostředky výchovně vzdělávacího působení. Jejich výběr a vzájemné skloubení závisí nejen na obsahu učiva, ale i na řadě dalších konkrétních podmínek, jako je dostatek času, materiálně technické vybavení školy a dostupnost vhodných učebních pomůcek a literatury, velikost a charakter žákovského

kolektivu, regionální zvláštnosti a v neposlední řadě znalosti, dovednosti a schopnosti učitele. Záleží i na tom, jakou závažnost ekologické výchově přikládá.

Zásadně lze říci, že pro tuto výchovu mají prvořadý význam ty vyučovací metody a postupy, které podněcují aktivitu žáků a studentů, které přinášejí informace poutavou a zajímavou formou, nutí k přemýšlení a zároveň působí na city, vedou k vlastnímu vyvozování závěrů. Umožňují přímý styk žáků a studentů s prostředím, pozorování ekologických souvislostí, vlivů člověka na životní prostředí.

Své pevné místo v systému mají výchova a vzdělávání na všech stupních a typech škol. Postupuje se tu jednak formou koordinace a integrace, začleňováním výchovy k péči o životní prostředí do všech předmětů ve všech vhodných obsahových celcích. Proto je zejména důležitá příprava pedagogů na školách příslušných směrů, především vysokých.

Základní principy ekologické výchovy:

- a) životní prostředí je nutné chápat jako celek,
- b) výchovu je nutné chápat jako syntetický celoživotní proces,
- c) základní otázkou je potřeba zkoumat z hlediska místních, regionálních a později i národních a mezinárodních informací,
- d) umožnění žákům aktivní účasti ve výchovně vzdělávacím procesu,
- e) poskytování nejen vědomostí a dovedností, ale vytváření i ekologického vědomí, svědomí a postojů,
- f) zdůrazňování komplexnosti ekologických problémů,
- g) používání pestré palety forem a metod založených na praktických zkušenostech. (18,34)

3.3 Mimoškolní výchova

Další je forma mimoškolní - mimotřídní práce, která je realizována v přírodě. Bývá na školách, hlavně městských, využívána poměrně málo. Učitel by v tomto případě mohl sloužit jako nestranný pozorovatel, nebo třeba pomocník osoby, která vede již konkrétní formu ekologické výchovy. Důležité je chtít se ekologické výchově věnovat a nenahlížet na ni jako na okrajovou.

Stává se, že v mimoškolní výchově jsou žáci poutavými formami seznamování

s problematikou životního prostředí a zapojování do různé péče o ně, zatímco ve škole v odpovídajících učebních předmětech vyloženě neprospívají. Příčinou je nekompetentní způsob výuky příslušných předmětů: málo názorné, popisné výklady pedagogů jsou jim podány s rutinou, ale bez nadšení. I v jediné výchovně vzdělávací instituci může být skryt nebezpečný rozpor, například když se ve škole sice hlásá šetrný přístup k hospodaření s přírodními zdroji a ve využívání krajinného prostoru, ovšem v jiných předmětech je oslavováno podrobování přírodního světa technikou, zvyšování produkce atd., i když probíhá bez ohledu na stav životního prostředí.

3.4 Ekologická výchova v nevládní organizacích

Podivuhodná bezstarostnost drtivé většiny obyčejných, ale i vysoce postavených lidí nad dalšími osudy života na Zemi zatím pobuřuje a motivuje k akci jen velmi málo lidí, kteří bývají členy nejrůznějších nevládních spolků. Většinou se jim říká „zelení“ nebo „ti ekologové“. Patří sem např. Greenpeace a základní organizace Českého svazu ochránců přírody.

V naší republice dnes existuje poměrně rozsáhlé spektrum i dalších nevládních organizací. V nejširším pojetí sem lze zahrnout např. zájmové organizace (myslivci, rybáři apod.), profesní organizace a vědecké společnosti, církve a náboženské společnosti. Zpravidla jsou to právě nevládní organizace, kdo ekologickou výchovu v regionu prosazuje.

Nevládní ekologické organizace by se měly starat o definování právního postavení a o vytvoření legislativy pro svou existenci, a dále o prosazení podpory rozvoje nevládního sektoru od státních orgánů, samozřejmě i s podporou finanční.

Důležitá je také spolupráce se zahraničními organizacemi, zvyšování odborné úrovně členstva, vedoucích a organizátorů, pořádání seminářů, školení, vzdělávacích kursů, studijních pobytů a stáží.

3.5 Ekologická výchova ve státní sféře

Pro ekologickou výchovu je důležitá zejména činnost správních orgánů na úseku

ochrany životního prostředí a na úseku školství. Patří sem vzdělávání pracovníků státní správy, včetně zkoušek odborné způsobilosti. Cílem je též dobudování stabilizované sítě profesionálních pracovníků zodpovědných za ekologickou výchovu na všech úrovních řízení.

Měly by se prosazovat návrhy na úpravu zákonů, vyhlášek a předpisů týkajících se životního prostředí a výchovy tak, aby zajistily příznivé prostředí pro rozvoj ekologické výchovy. Úkolem státní správy by však neměla být pouze podpora ekologické výchovy na okresní a místní úrovni. Státní správa by se měla častěji zapojit do podpory a pomoci ekologickým projektům a činnostem v jednotlivých regionech.(18)

Státní správa disponuje autoritou, odbornými kapacitami i prostředky získanými z peněz daňových poplatníků, a to vše by mělo být využito lépe než dosud. Proto, aby se dařilo využívat co nejlépe všech těchto prostředků, by určitě napomohl i nový, tzv. globální náhled na ekologii.

3.6 Ekologická výchova a hromadné sdělovací prostředky

Hromadné sdělovací prostředky ovlivňují populaci „ve velkém“ - z hlediska množství příjemců určité informace jsou daleko nejefektivnějším prostředkem ekologické výchovy. Většina sdělovacích prostředků v České republice však věnuje pozornost problematice životního prostředí příležitostně, věnují se často jen atraktivním tématům jako jsou katastrofy, aféry apod.

Základní problémy využití hromadných sdělovacích prostředků pro environmentální výchovu lze shrnout do těchto oblastí:

- kvalita pořadů a článků po obsahové stránce (chybí hlubší analytické pořady apod.),
- nedostatečný prostor a v případě televizního vysílání neatraktivní časy,
- cílenost na různé skupiny obyvatel, atraktivita a motivační síla pořadů a článků, zvládnutí psychologie čtenáře a diváka.

Pracovníkům hromadných sdělovacích prostředků zaměřených na otázky životního

prostředí by měla být poskytnuta finanční podpora a zajištěno vzdělávání formou kursů, školení a seminářů. (12)

4. DALŠÍ FORMY VÝCHOVY V OBLASTI EKOLOGIE

4.1 Ekologická hnutí

Ekologická hnutí jsou zakládána z důvodu stále se zhoršujícího prostředí na naší planetě. Zakládají je lidé, kterým se líbí příroda a nechtějí ničit dary, které jsou zde už několik tisíc let. Členem ekologického hnutí se může stát každý, kdo má zájem o ekologii a přírodu a chce ji zachovat takovou, jakou ji zanechali nám naši předci. Mezi nejznámější ekologická hnutí v České republice patří hnutí Brontosaurus, hnutí Duha, Děti země a Veronica.

Hnutí Brontosaurus

S nápadem na založení tohoto hnutí přišli mladí lidé z ekologie Československé akademie věd. Vznikl nápad s využitím myšlenky z konference Organizace spojených národů ve Stockholmu v roce 1972, kdy UNESCO vyhlásilo následující rok „Mezinárodním rokem ochrany životního prostředí“. Hnutí Brontosaurus je nevládní, nezisková organizace, která spojuje snahu o ekologickou výchovu s aktivitami pro volný čas – hrami, divadlem, výtvarnem a hudebnem, a také pracuje na tom, aby naše prostředí

zůstalo co možná nejhezčí. Brontosauří klasika, to je víkendová nebo prázdninová akce, na níž si účastníci užijí jak brigád na zvelebení přírody, tak i her.

Hnutí Duha

Toto hnutí založila skupina studentů v Brně krátce před listopadem 1989. Od té doby se rozvinulo v organizaci, na jejíž činnosti se podílejí stovky lidí, tři desítky místních skupin a národní centrum. Podle sociologických průzkumů je dnes Hnutí DUHA nejznámější ekologickou organizací v České republice.

Systematicky se věnuje tématům, která mají zásadní vliv na ekologickou situaci v naší zemi: energetice, lesnictví, těžbě nerostných surovin, dopravě atd.

Děti Země

Od roku 1989 se Děti Země vyvinuly v celonárodní organizaci čítající pobočky ve čtrnácti městech a obcích ČR. Patří mezi největší české ekologické neziskové organizace. Za uplynulá léta zaznamenaly na jedné straně mnoho úspěchů, ale také neúspěchů. V nejbližší době se tato organizace chce soustředit hlavně na dvě nejdůležitější věci: „Na snížení emisí dioxinů v České republice“ a „Na záchranu Veseckého údolí“.

Veronica

Nadace VERONICA byla založena v roce 1992. Jejím posláním je podporovat rozmanité formy šíření myšlenek šetrného vztahu k přírodě. V centru pozornosti jsou místní i regionální projekty na zachování přírodních a kulturních hodnot krajiny: zejména na Moravě a ve Slezsku. Prostředky nadace jsou využívány mj. na podporu vydávání a distribuci časopisu Veronica, ekologických publikací a jiných tiskovin, ekologického poradenství a na pořádání výchovných, vzdělávacích a kulturně zaměřených akcí pro veřejnost. (16)

4.2 Ekologická střediska

V současnosti existuje v ČR několik středisek a řada z nich je plánována a připravována. Řada středisek je zřizována různými nevládními organizacemi. Střediska se

zabývají osvětou veřejnosti, poradenstvím, přímou výchovou a metodickou pomocí v ekologické výchově. Jsou zdrojem informací, nápadů, námětů a jiné pomoci pro subjekty zabývající se ekologickou výchovou. Střediska se soustředí na řídicí pracovníky institucí a organizací, na skupiny a výchovné pracovníky, tedy učitele, vychovatele, vedoucí skupin dětí a mládeže apod. Tedy na všechny ty, kteří vytváří podmínky pro ekologickou výchovu a informovanost veřejnosti.

V roce 1996 vzniklo Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina s těmito základními cíli:

- obhajovat společné zájmy středisek ekologické výchovy,
- podporovat vzájemné výměny zkušeností v oblasti ekologické výchovy a vzdělávání,
- napomáhat udržování pospolitosti a vzájemné pomoci,
- dbát na kvalitu poskytovaných služeb a důvěryhodnost,
- zprostředkovat výměnu informací mezi jednotlivými středisky.

Sdružení Pavučina chce v rámci svých cílů garantovat úroveň ekologické výchovy a vzdělávání členských středisek v oblasti služeb pro školy.

NĚKTERÁ STŘEDISKA EKOLOGICKÉ VÝCHOVY:

Ekocentrum Paleta, Pardubice

V tomto centru je připravena bohatá nabídka programů pro tvořivou činnost z přírodních materiálů, poznávání globálních problémů, poznávání přírodních zákonitostí, vztahu člověka k okolí či řešení problémů se separací a recyklací odpadů.

Lipka - Dům ekologické výchovy, Brno

Jedná se o specializované školské zařízení zřízené Školským úřadem Brno. Toto zařízení se aktivně podílí na školní i mimoškolní ekologické výchově zejména v brněnském regionu. Hlavním cílem je přispívat k utváření odpovědnějších postojů dětí, mládeže i pedagogických pracovníků k přírodě.

Tereza, Sdružení pro ekologickou výchovu, Praha

Nabízí praktické programy v přírodě, výchovné programy a účast na ekologických projektech např. „Modré nebe“, „Ozon“, „Globe“. Své služby, zkušenosti a znalosti odborníků poskytuje toto sdružení na praktických seminářích, v dílnách a prostřednictvím vlastních publikací.

Toulcův Dvůr - Ekologické centrum hl.m. Prahy, ZČHB Botič

Základní článek hnutí Brontosaurus Botič se spojil s informačním centrem pro ekologicky hospodařící zemědělce. Jejich hlavní snahou je zprostředkovávat co nejvíce přímých kontaktů mezi městskými dětmi a přírodním prostředím. Hlavní náplní je spolupráce s rodiči a práce s nejmenšími. Současné aktivity střediska jsou programy pro školy, kroužky, víkendové akce a informování veřejnosti o problematice životního prostředí s důrazem na blízké okolí.

Sluňákov - sdružení pro ekologickou výchovu, Olomouc

Hlavní činností jsou výukové programy pro mateřské a základní školy, letní tábory, ekologické dny Olomouc nebo výsadba v povodni postižených oblastech.

Vita - Sdružení pro ekologickou výchovu a poradenství, Ostrava

Zaměřuje se na ekologickou výchovu a osvětu především dětí a mládeže. Nabízí přednášky, kurzy a semináře. Provádí také ekologické poradenství pro veřejnost.

Co se týče spolupráce se speciálními školami a zařízeními pro děti nevidomé, slabozraké a sluchově postižené bylo speciálně upraveno několik výukových programů věnovaných především práci s přírodními materiály. Snaží se o integraci postižených dětí do našich aktivit. (14,12-15)

4.3 Nejvýznamnější právní předpisy v oblasti ekologie

Jednou z možných forem výchovy ve sféře environmentalistiky jsou právní předpisy týkající se ekologie, kterých naše legislativa obsahuje nepřeberné množství.

Mezi obecné právní předpisy v oblasti životního prostředí patří především Ústava České republiky z roku 1992 - ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava ČR pojem životní

prostředí neobsahuje.

V Preambuli je pouze zmíněno odhodlání společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství.

Čl. 7

Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství.

Usnesení předsednictva ČNR z roku 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, publikované pod č. 2/1993 Sb.

Čl. 35

(1) Každý má právo na příznivé životní prostředí.

(2) Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.

(3) Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

Zákony

- zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

- zákon ČNR č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa.

- zákon ČNR č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky.

- zákon ČNR č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí.

Vyhlášky

Vyhláška Ministerstva životního prostředí ČR č. 499/1992 Sb., o odborné způsobilosti pro posuzování vlivů na životní prostředí a o způsobu a průběhu veřejného projednávání posudku.

České normy

- Systémy environmentálního managementu - Specifikace s návodem pro její použití.

- Systémy environmentálního managementu - Všeobecná směrnice k zásadám, systémům a podpůrným metodám.

- Směrnice pro provádění environmentálních auditů - Všeobecné zásady, postupy auditu a kvalifikační kritéria pro environmentální auditory.

Dále existují jednotlivé zákony, které upravují:

Ochrana ovzduší

- zákon č. 309/1991 Sb., o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami.
- zákon ČNR č. 389/1991 Sb., o státní správě ochrany ovzduší a poplatcích za jeho znečišťování.
- zákon č. 86/1995 Sb., o ochraně ozónové vrstvy Země.

Vodní hospodářství

- zákon č. 138/1973 Sb., o vodách (vodní zákon).
- zákon ČNR č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství.
- zákon č. 58/1998 Sb., o poplatcích za vypouštění odpadních vod do vod povrchových.

Ochrana zemědělského půdního fondu

- zákon ČNR č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu.

Ochrana přírody a krajiny

- zákon ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.
- zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona ČNR č. 114/1992 Sb.

Lesní hospodářství

- zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů.
- zákon ČNR č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa.

Odpadové hospodářství

- zákon č. 125/1997 Sb., o odpadech.

Horninové prostředí

- zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství.
- zákon ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a státní báňské správě.
- zákon ČNR č. 62/1988 Sb., o geologických pracích a Českém geologickém úřadu.

Ochranu zdraví a hygienu

- zákon ČNR č. 86/1992 Sb., o péči o zdraví lidu.

Jadernou bezpečnost

- zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie

Územní plán a stavební řád

- zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.

Jednotlivé zákony dále obsahují podrobné vyhlášky, směrnice a normy, popřípadě zákony související. (3,186-268)

4.3.1 Jak hájit životní prostředí pomocí legislativy

Jak může občan hájit pomocí legislativy životní prostředí?

Sám jako občan nebo prostřednictvím občanského sdružení:

- 1. žaloba** - soukromoprávní vztah (jen mezi občany)
- 2. podnět** - k zahájení správního řízení
- 3. stížnost** (vyhl. 150/58) může podat občan správnímu orgánu, ten musí odpovědět.
- 4. petice** (zákon 85/90) podává občan nebo petiční výbor ve veřejném zájmu
- 5. vstup do správního řízení** podle zákona 114/92 o ochraně přírody (občan. sdružení)
- 6. účast na protestu EIA** - posuzování vlivů na životní prostředí, Environmental impact

assessment - větší stavba, koncepce (např. spalovna) musí být zhodnocena z hlediska vlivu na životní prostředí. Vyjadřuje se i veřejnost. Občanské sdružení, které se vyjádří, se stává automaticky členem řízení, tj. zvou ho na jednání, jeho připomínky se zapisují.

7. trestní oznámení

8. ústavní stížnost - pokud jsem byl zkrácen ve svých právech

4.3.2 Zákon o integrované prevenci

V roce 2003 vstoupil v platnost zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění a integrovaném registru znečišťování (zákon o integrované prevenci). Zákon má za cíl kromě implementace směrnice Evropské komise o integrované prevenci zřídit integrovaný registr znečišťování životního prostředí. Ten je koncipován jako veřejně přístupný informační systém veřejné správy, součást Jednotného informačního systému o životním prostředí.

4.4 Ekologické vzdělání, výchova a osvěta

Smyslem environmentálního (ekologického) vzdělávání výchovy a osvěty je dosažení takového stavu, kdy jsou občané objektivně informováni o stavu a vývoji životního prostředí a získávají k prostředí vztah, který je základem šetrného a předvídatelného chování a jednání. To vyžaduje určité znalosti a dovednosti, hlavně silnou motivaci. Lidé většinou ztratili přímý kontakt s přírodou, a proto si neuvědomují tak jako dříve, jak je pro ně zdravé a funkční prostředí důležité. Z toho důvodu je třeba je k tomuto ekologickému povědomí vést.

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta jsou tedy spolu s nástroji ekonomickými a legislativními důležitým preventivním nástrojem ochrany životního prostředí. Ekonomické a legislativní nástroje jsou nezbytné a účinné, nemohou však zaručit kladný vztah k životnímu prostředí, který je podmínkou vhodného chování a jednání i tehdy, kdy je kontrola obtížná, a ta nezaručují pochopení souvislostí jednotlivých jevů v prostředí.

Význam prevence v ochraně životního prostředí roste také z dalšího důvodu: je stále jasnější, že vztahy mezi organismy prostředím jsou velmi komplikované a že lidstvo zná pravděpodobně pouze malou část zákonitostí těchto vztahů. Nelze proto dnes s jistotou stanovit veškeré vlivy lidské činnosti na životní prostředí, a v důsledku toho na lidské zdraví, zejména v delším časovém horizontu. Proto hovoříme o nutnosti jednání v souladu s principem předběžné opatrnosti.

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta má přispívat k přijetí zodpovědnosti za stav životního prostředí. Má vytvářet podmínky pro konkrétní zapojení jednotlivce do ochrany životního prostředí. V mnoha směrech se prolíná s prací s veřejností v oblasti životního prostředí, není možné určit mezi nimi přesnou hranici. Jedním ze společných rysů ekologické výchovy, vzdělávání, osvěty a práce veřejnosti je aktivizace obyvatel v oblasti ochrany životního prostředí.

Environmentální vzdělání a výchova zahrnuje tři základní směry působení, které mají být v praxi neoddělitelně propojeny.

Prvním je poskytnutí informací a vzdělání, potřebných k ochraně životního prostředí (ekologická gramotnost). To může být zprostředkováno různými cestami, jako jsou zpravodaje, vývěsky, přednášky, školení, odborná literatura, masmédia apod.

Druhým je vytvoření mravně a citově podloženého vztahu prostředí, směřujícího ke způsobu života příznivému pro životní prostředí i pro jedince samého (ekologická etika). Cesty: umění, účast na akcích, vlastní práce, zájmová činnost, vedení příkladem apod.

A třetím je zprostředkování takových dovedností, které umožní ekologicky přijatelný způsob života. Cestou je praktická činnost pro životní prostředí (zpočátku pod odborným vedením), zapojení do konkrétních projektů apod.

Dobře postavené environmentální vzdělávání, výchova a osvěta má charakter celostní výchovy, tzn. že optimálním způsobem utváří morálku, působí na rozumovou, citovou a volně aktivní složku osobnosti člověka, rozvíjí dovednosti i sociální komunikativnost. Směřuje k celkovému rozvoji osobnosti i k prohlubování poznání světa - propojenosti jevů a problémů v čase a prostoru, pochopení ekologických principů fungujících na této planetě, vede k aktivizaci při řešení problémů životního prostředí tím, že poskytuje metodu. Vede i k lepšímu poznání sebe sama a svých možností, včetně získání schopností prosazovat své oprávněné požadavky.

5. MOŽNOSTI ZLEPŠENÍ STAVU EKOLOGIE

5.1 Řešení ekologických problémů

Společnost musí mít ekologickou vizi dotýkající se všech složek životního prostředí. V nadnárodním měřítku tato celosvětová vize existuje, je to vize trvale udržitelného rozvoje. Česká republika se k této myšlence oficiálně hlásí, realita je však odlišná. Část výnosů z privatizace, která je určena k nápravě ekologických škod, byla a je často utrácena na jiné účely. Při prodeji státního majetku chybí ekologický audit. Čistá aktiva se tak prodávají bez ekologické zátěže, která zůstává ležet na bedrech státu.

Právě vštěpování myšlenky trvale udržitelného rozvoje a zkvalitnění lidské morálky (dodržování zákonných norem) by mělo vést k minimalizaci nešetrných zásahů do životního prostředí za účelem rychlého obohacení jednotlivce na úkor ostatních. České republice by velmi prospělo, kdyby se stala součástí evropského transparentního environmentálního prostředí.

Ekologie je úzce provázaná s ekonomikou a faktem je, že ekonomická úroveň země podmiňuje zlepšení životního prostředí. Ministerstvo životního prostředí by mělo mít veškeré kompetence a stanovit pravidla pro tržní fungování. To je nástroj k omezení plýtvání. Stát přitom ve své politice často plýtvání podporuje.

Posílení individuální odpovědnosti je nezbytné, nejlepším nástrojem je privatizace a deregulace cen. Spotřebitelé by tak mohli být finančně zainteresováni na využívání ekologických výrobků. Státní podporu ekologickému chování někteří odmítali, nicméně zazněly návrhy na subvencované zateplování panelových domů, stanovení vyšší daně pro automobily s vysokými emisemi či zavedení ekologické daně. Zavedení nové ekologické daně by nemělo přinést zvýšení daňové kvóty, ale vymezení státních příjmů, ze kterých by byly financovány potřebné výdaje. Stát by tak prostřednictvím daňového systému a dotací měl sehrát klíčovou roli při utváření tržních rozhodnutí.

Rychlost odstraňování škod z minulosti je v obecné rovině dostatečná, není tedy třeba usilovat o výraznější urychlení procesu. Náklady vynaložené na odstraňování škod nejsou náklady utopenými, mají multiplikační efekt do mnoha odvětví ekonomiky. Škody z minulosti by měly být financovány z privatizace, nově vzniklé škody z ekologických daní. Stát přitom vynakládá prostředky na odstraňování škod z minulosti velice neefektivně. Mělo by dojít k lepší spolupráci mezi vědeckou obcí a asanačními firmami.

U všech subjektů by měla být povinnost tvorby ekologických fondů. Takové opatření by však vedlo ke snížení konkurenceschopnosti ve světovém obchodě. Zmíněná

problematika jen potvrzuje, že se ekologie netýká jen jednoho státu ale celé Země. Ekologické břemeno by mělo být zavedeno celosvětově. Pokud se tak nestane, budou se neekologické výroby stěhovat z vyspělých do méně vyspělých zemí a bude nadále docházet k zhoršování životního prostředí. V případě, že státy světa se shodnou na přijetí určitých norem ekologického chování, musí být tyto normy vynutitelné. Pokud se tak neděje, zůstává teorie jen utopií.

ČR potřebuje energeticko-ekologickou politiku. Každý stát provádí určitou ekologickou a energetickou politiku. V pozitivním slova smyslu Česká republika potřebuje nový energetický zákon, který by definoval energetickou politiku. Tato politika by měla být vytvářena na ministerstvu životního prostředí, nikoliv na ministerstvu průmyslu a obchodu, nebo alespoň společnými silami.

Stát by měl sjednotit ekologické právní normy, které jsou složité a roztříštěné, do jednoho ekologického zákoníku. Prioritou však není ani tak změna zákonů, nýbrž jejich dodržování. Efektivním nástrojem státní správy ve věci dodržování norem je pozitivní motivace. Environmentální regulace je v České republice vysoká, některé zákony by nemusely existovat, je zde příliš mnoho zbytečných omezení a limitů. A naopak jiné zákony chybí. Zdá se však, že situace se zlepšuje.

Jako problematické se jeví image neziskových ekologických organizací, které se často sami staví nad zákon. V naší společnosti neexistuje veřejná diskuse o alternativních přístupech, což je částečně také výsledek práce extrémních ekologických hnutí. (20)

5.2 Strategie dalšího vývoje kultury

Tajemství lidského kulturního vzestupu - obrazně řečeno - spočívalo kdysi v tom, že člověk jako druh v relativně krátké době změnil typ své adaptace. Přinucen patrně vnějšími ekosystémovými tlaky dokázal přejít od převahy přizpůsobování se změnami své vnitřní biologické struktury, které jsou pomalé a omezené, k útočné adaptivní strategii, tj. k rychlému záměrnému přizpůsobování svého okolí. Ale strategie je pouze prostředek, nikoli cíl. I velmi rozdílné strategie mohou vést k témuž cíli, mohou být ekvifinální. A strategii mění dnes i biosféra: nebrání se už především silou, ale slabostí. Proto i my, lidé, nechceme-li spolu s ostatními vyššími živočichy zahynout, musíme znovu změnit typ

adaptivní strategie. Tentokrát nás naštěstí okolnosti nutí změnit to, co svým úsilím změnit můžeme - typ adaptivní strategie kultury. (17)

Dnešní planetární kulturu si můžeme představit jako gigantický výrobní podnik. Ten však vykazuje četné znaky podniků, které se dostaly do potíží: má problémy s obstaráváním surovin, s likvidací odpadů, se zdroji energie a vody, s odbytem výrobků apod. Jak řešit tuto situaci? Všichni patrně uznáme, že nejméně účinným řešením je

to, jehož jsme zatím svědky: téměř nediferencovaný výchovný a hodnotový apel na všechny zaměstnance, pochopitelně frustrující mnohé z nich.

Snad nyní lépe chápeme, že tu nejde o prosté zřeknutí se toho, co nevyhovuje. Jde o transformaci rozsáhlé předmětné a organizační struktury, která vzniká po dlouhé staletí, a to je obtížný a riskantní úkol pro kompetentní management. Takže znovu jen schematicky, nepodceňuji ekologickou výchovu a vzdělání, ani ekologické iniciativy, které hledají alternativní způsoby života a nové hodnoty. Pouze se domnívám, že v dnešní vysoce profesionalizované společnosti nevytvoří ekologičtější automobil nadšený kutil a že se svých automobilů včas dobrovolně nevzdají sami uživatelé. Ale zásadní planetární přestavba dnešních technických civilizací, v nichž se nejnázorněji zpředmětnil kořistnický vztah člověka k přírodě, bude velmi komplikovanou záležitostí odbornou, tj. vědeckou, technickou i politickou.

5.3 Kriteria ekologické výchovy mládeže

EKOLOGICKÁ VÝCHOVA MLÁDEŽE:

1. ilustruje spojení mezi místním a globálním životním prostředím

Opravdu globální problém se musí projevit i na lokální úrovni. Místní problémy v životním prostředí musí mít své ekvivalenty jinde na světě. Lidé se mohou cítit zahlceni velikostí ekologických problémů, nicméně jednotlivci i skupiny mohou způsobit změnu jak lokálně, tak globálně - lokální akce mohou mít dopad pro lidi a prostředí jinde na světě. Například pozorujme, jaké jíme potraviny a jakou pijeme kávu, prozkoumejme energii, kterou spotřebováváme (a plýtváme), a udělejme něco s naším vlivem na skleníkový efekt.

2. ilustruje spojení mezi sociálními a ekologickými problémy

Výchova by měla dávat smysl zkušenostem mladých lidí a zkoumat jejich chápání světa, ve kterém žijí. Většina sociálních problémů má své ekologické aspekty nebo jsou s nimi spojeny. Životní prostředí je „tam kde jsme“, nikoliv pouze ozónová vrstva nad námi nebo tropický prales na druhé straně zeměkoule. Mladí lidé se mohou zajímat více o to, že jim chybí zařízení pro volný čas, ale to přece je jejich životní prostředí.

3. umožňuje převést jejich zájem o životní prostředí ve změny chování

Práce s mládeží má ráz učení, a to má vždy za cíl měnit chování - v tomto pohledu mají ekologická výchova a obecná práce s mládeží shodné cíle. Učení by mělo vyústit v akci a ve změnu životního stylu. Například recyklační projekt poskytuje praktický způsob jak udělat něco osobně s dopadem na širší komunitu. Zájem o přírodu může vést k vytvoření školky, ve které se budou pěstovat vhodné místní druhy dřevin. Dále se můžeme doma, ve škole a v klubu pokusit o opatření, která budou šetřit energii.

4. rozvíjí dovednosti a schopnosti měnit věci na politické, společenské a praktické úrovni

Cíle ekologické výchovy stejně jako práce s mládeží jsou totožné v klíčovém aspektu - zapojení a účasti. Mladí lidé se učí převzít část odpovědnosti a moci, rozvést jejich schopnosti aktivních občanů na plánování, rozhodování, spolupráci.

5. podporuje chápání ekologických procesů a našeho vztahu k prostředí

Pochopení situace může motivovat k akci. Náš vztah k prostředí je komplikovaný, přinejmenším ekonomickými faktory. Vedoucí mládežnických organizací mohou mít zájem na spojení s ekologickými organizacemi, není třeba mít strach z nedostatku informací, ale aktivně je hledat. Například hledání příčin a dopadů jednotlivých ekologických a sociálních problémů a hledání ekologických spojení a souvislostí - potravní řetězce, závislosti organismů v různých ekosystémech apod. (19)

ZÁVĚR

Ekologické vzdělávání, výchova a osvěta je celoživotním procesem, reagujícím na aktuální změny poznání, sociální změny a další. Celkově hovoříme o vytváření tzv. ekologické kultury, tzn. navozování takového způsobu uspokojování různorodých potřeb člověka, který neohrožuje životní prostředí ani lidskou společnost.

Základním předpokladem zapojení veřejnosti do řešení problémů životního prostředí je informovanost o ekologických problémech a cílené působení v oblasti environmentální

výchovy. Současný stav životního prostředí s ekologií úzce souvisí a docházím k názoru, že je alarmující. Z důvodu stále se zhoršujícího prostředí na naší planetě jsou zakládána ekologická hnutí a střediska, mezi nejznámější v ČR patří hnutí Brontosaurus, Duha a Děti země.

Ekologická osvěta zprostředkovává výše zmiňované informace, a to takovým způsobem, který umožňuje pochopení širších souvislostí, jevů nebo problémů a který dává návody vhodné ekologického jednání a chování. Současně by měly být zajištěny podmínky pro takové chování. Ty mnohdy překračují možnosti jednotlivce a jsou proto záležitostí státní správy a samosprávy (např. při separaci a druhotném zpracování odpadu), ne záležitostí služeb (možnost výběru ekologicky šetrných výrobků a bioproduktů apod.)

Ekologická výchova si též klade za cíl probouzet v lidech zájem o přírodu a o všechno živé kolem nás. Důležitá je vlastní zkušenost a prožitek, důraz je proto kladen na přímý kontakt s přírodou. Jednou z možných forem ve sféře environmentalistiky jsou právní předpisy týkající se ekologie, kterých naše legislativa obsahuje nepřehledné množství.

Řešením jak zlepšit stav ekologické výchovy potažmo životního prostředí v současné společnosti je vize trvale udržitelného rozvoje. Je třeba změnit typ adaptivní strategie kultury, pokud nechceme spolu s ostatními vyššími živočichy zahynout.

Jednou z nejdůležitějších je ekologická výchova mládeže, která ilustruje spojení mezi místním a globálním životním prostředím, dále též spojení mezi sociálními a ekologickými problémy. Umožňuje převést zájem mládeže o životní prostředí ve změny chování, rozvíjí dovednosti a schopnosti měnit věci na společenské úrovni a v neposlední řadě podporuje chápání ekologických procesů a našeho vztahu k prostředí.

Jenomže bez vnitřní změny v našem žebříčku hodnot, při náležitostech, zálibách a přesvědčeních nelze dosáhnout žádné podstatné změny v etických hodnotách. Důkazem, že ekologie se dosud nedotkla těchto základů chování, je fakt, že filosofie a náboženství o ní dosud nic neslyšely. Ve snaze usnadnit ochranu přírody, zjednodušili jsme její ochranu až příliš. (4,40)

Aby ochrana přírody – zcela v souladu s vytčenými cíli, jak jsme je stručně charakterizovali a jak jsou stanovovány různými strategiemi, koncepcemi a podobnými programy v mezinárodním i národním měřítku – mohla být uvedena do života, musí ji

rozhodující většina obyvatelstva: a) náležitě pochopit, b) přijmout s aktivními sympatiemi, c) osvojit si jako nedílnou součást každodenního praktického jednání a konání. (8,147)

Lidé musí pochopit, proč mají chránit jednotlivé organismy a celé ekosystémy. Měli by ovšem dostat vysvětlení, jak si přitom počínat. Nejvyšším cílem je aktivizace žádoucím směrem. Ve Světové strategii ochrany přírody se praví: „Rozhodně se musí změnit chování celé společnosti vůči biosféře, jestliže má být zajištěno dosažení předmětných cílů ochrany přírody. Nová etika, zahrnující rostliny a živočichy stejně tak jako lidi, je považována pro lidskou společnost, která bude žít v souladu s přírodním světem, na němž závisí její přežití a blahobyt. Dlouhodobým úkolem výchovy k ochraně přírody je prosazovat a upevňovat postoje a chování shodné s touto novou etikou.

Stojíme nyní na rozcestí, odkud se můžeme vydat dvěma směry. Ale na rozdíl od cest v známé básni Roberta Frosta nejsou rovnocenné a stejně půvabné. Cesta, po níž jsme se dlouho pohybovali, je šalebně snadná, rovná dálnice, po níž pokračujeme velkou rychlostí, ale na jejímž konci čeká pohroma. Druhá z obou cest – ta méně prošlapaná – nabízí naši poslední, naši jedinou možnost dosáhnout cíle, tedy uchování naší země.

Volba je na nás. Jestliže poté, co jsme uplatnili „právo na poznání“, jsme seznali, že se po nás žádá podstoupit zbytečná a strach nahánějící rizika, pak bychom neměli přijímat rady těch, kdo tvrdí, že musíme naplnit náš svět jedovatými chemickými látkami, měli bychom se rozhlédnout a poohlédnout, zda nejsou jiné možnosti.

Naším děsivým neštěstím je, že věda tak primitivní se vyzbrojila zbraněmi tak moderními a strašlivými a že když tyto zbraně obrátila proti hmyzu, obrátila je bezděky proti zemi samé. (7,55)

RESUMÉ

Předmětem této bakalářské práce je ekologická výchova v současné společnosti. Prostřednictvím tohoto tématu jsem se v úvodní části pokusila vymezit pojem ekologie, jako nedílné součásti našeho života, který zahrnuje otázku ekologického svědomí a etiky, dále pohled ze strany veřejnosti a v neposlední řadě též vztah ekologie vůči ekonomice. A docházím k názoru, že navzdory téměř celému století propagandy postupuje ochrana přírody hlemýždím tempem, pokrok stále ještě spočívá ve zbožných přáních a konvenční rétorice. Základním předpokladem zapojení veřejnosti do řešení problémů životního prostředí je informovanost o ekologických problémech a cílené působení v oblasti environmentální výchovy.

Dále jsem ve stručnosti zhodnotila současný stav životního prostředí, neboť s ekologií úzce souvisí, a došla jsem k závěru, že je alarmující. V souvislosti s tím bylo nezbytné zabývat se též ekologickými problémy a katastrofami, které mají na životní prostředí z velké části negativní vliv.

V této bakalářské práci se zabývám především hlavními oblastmi ekologické výchovy jako je ekologická výchova v rodině, ve škole, mimoškolní výchova, dále ekologická výchova v nevládních organizacích, ve státní sféře a v hromadných sdělovacích prostředcích. Dobře postavená environmentální výchova má charakter celostní výchovy, tzn. že optimálním způsobem utváří morálku, působí na rozumovou, citovou a volně aktivní složku osobnosti člověka.

Další možné formy výchovy v oblasti environmentalistiky, na které jsem se ve své

práci zaměřila jsou ekologická hnutí, např. Brontosaurus, Duha, Děti Země a Veronica. Jednou z forem výchovy jsou též ekologická střediska mezi které patří Ekocentrum Paleta, Lipka Brno, Tereza Praha, Toulcův Dvůr, Sluňákov a Vita v Ostravě. Tato hnutí a střediska jsou zakládána z důvodu stále se zhoršujícího prostředí na naší planetě, zabývají se osvětou veřejnosti, poradenstvím, přímou výchovou a metodickou pomocí v ekologické výchově.

Nechybí zde ani zmínka o nejvýznamnějších právních předpisech v oblasti ekologie, které jsou též jednou z možných forem výchovy ve sféře environmentalistiky, s poučením jak hájit životní prostředí pomocí legislativy.

Závěrečná část bakalářské práce obsahuje možnosti zlepšení stávajícího stavu ekologické výchovy a životního prostředí prostřednictvím vize trvale udržitelného rozvoje. Česká republika se k této myšlence hlásí, realita je však odlišná. Je třeba změnit typ adaptivní strategie kultury, pokud lidé nechtějí spolu s ostatními vyššími živočichy zahynout. Ekologická výchova mládeže ilustruje spojení mezi místním a globálním životním prostředím, dále též spojení mezi sociálními a ekologickými problémy. Umožňuje převést zájem mládeže o životní prostředí ve změny chování, rozvíjí též dovednosti a schopnosti měnit věci na společenské úrovni a v neposlední řadě podporuje chápání ekologických procesů a našeho vztahu k prostředí. V mezích praktického rozumu je zjevné, že morální ekologie, přijetí odpovědnosti za naši svobodu, je podmínkou pro přežití země i člověka.

ANOTACE

Téma bakalářské práce vymezuje pojem ekologie jako nedílné součásti našeho života a vytváří ucelený přehled o stavu ekologické výchovy v současné společnosti, včetně dopadu na životní prostředí.

Ekologické vzdělání, výchova a osvěta je celoživotním procesem a má charakter celostní výchovy tzn. že optimálním způsobem utváří morálku, působí na rozumovou, citovou a volně aktivní složku osobnosti člověka.

Závěrečná část této práce nabízí možnosti zlepšení stávajícího stavu ekologické výchovy a životního prostředí, kdy jedním z řešení je vize trvale udržitelného rozvoje a změna typu adaptivní strategie kultury. Morální ekologie a přijetí odpovědnosti za naši svobodu, je podmínkou pro přežití země i člověka.

Klíčová slova:

- ekologie – environmentální výchova – ekologická výchova – životní prostředí – udržitelný rozvoj – ochrana životního prostředí – ekosystém – ekologická vize – katastrofa – ekologická hnutí – ekologická střediska – ekologické vzdělání a osvěta.

ANNOTATION

The bachelor's diploma work defines the term ecology as an integral part of our life

and creates a compact summary of the state of ecological education in contemporary society including the effect on the environment.

Ecological training, education and edification is the lifelong process having complex educational character which means that it forms morale in optimal way, it has an influence on intellectual, emotional and volitionally active component of human personality.

Closing part of the work offers possibilities of improvement in the current state of ecological education and the environment. There, one of the solutions is a constantly sustainable development vision and a change in type of adaptive culture strategy. Moral ecology and accepting responsibility for our freedom is a principal condition for survival of the Earth and a man.

The main words of the text:

- ecology – environmental education – ecological education – the environment – maintainable development – environmental protection – ecosystem – ecological vision – catastrophic – ecological movement – ecological centres – ecological gualification and adult education.

SEZNAM LITERATURY

1. Pollan, M.: Druhá příroda. Praha, Torst 1996
2. Skolimowski, H.: Ekologická etika a posvátnost života. Praha, Torst 1996

3. Gremlica, T.: Ekologická politika obce. Praha, Ústav pro ekopolitiku 1998
4. Leopold, A.: Etika země. Praha, Torst 1996
5. Kohák, E.: Filosofická ekologie po dvaceti letech. Praha, Torst 1996
6. kolektiv: Hry a výchova k trvale udržitelnému rozvoji. Brno, Brontosaurus 1996
7. Carsonová, R.: Mlčící jaro. Praha, Torst 1996
8. Čeřovský, J.: Ochrana přírody jako péče o přírodní prostředí. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1989
9. Javna, J.: Padesát nápadů pro děti k záchraně Země. Praha, Český svaz ochránců přírody 1991
10. Hans, R.: Přírodní katastrofy. Praha, Amfora 1994
11. Horká, H.: Teorie a metodika ekologické výchovy. Brno, Paido 1996
12. Burešová, K.: Učitelské listky anebo praktická ekologická výchova na základních školách a nejen tam. 1. vydání, Brno, EkoCentrum 1993

Tištěná literatura:

13. Veřejná správa, Ministerstvo vnitra 11/2001
14. Výroční zpráva, Sdružení středisek ekologické výchovy. Pardubice 1998
15. Veřejná správa, Týdeník vlády ČR č. 26

Internetové stránky:

16. Ekologická hnutí v České republice
17. Šmajs, J.: Filosofie a ekologie
18. internetové noviny: Komenský č. 23/2001
19. Ludlam, D.: Looshill Haall Education Center. Velká Británie 2005

20. Sdružení Lípa, Ekologie zápis č. 10

